

Aansluiting meander Heiken op de Kleine Nete, Herentals & Vorselaar

Programma van Maatregelen

Auteur:

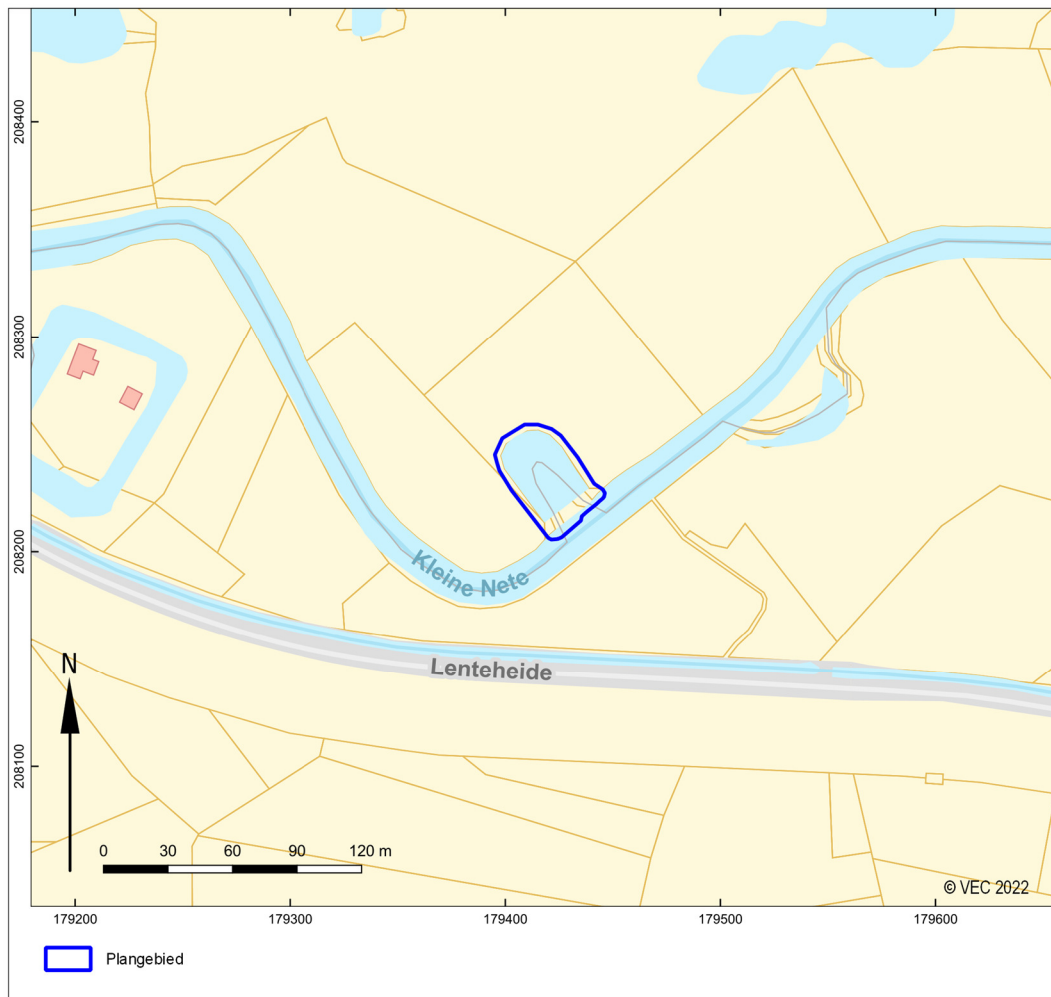
A. Schoups

Erkend Archeoloog:

A. Schoups (OE/ERK/Archeoloog/2020/00015)

1 Inleiding

In opdracht heeft het Vlaams Erfgoed Centrum in mei 2022 een archeologienota opgesteld naar de archeologische waarde van de locatie Lenteheide – Heike in de gemeenten Herentals en Vorselaar (afb. 1). De archeologienota bestaat uit een bureauonderzoek en is uitgevoerd naar aanleiding van de voorgenomen aansluiting van een oude meander op de Kleine Nete.

Afb. 1. Het plangebied op de Basiskaart Vlaanderen (GRB). (Bron: Agentschap Informatie Vlaanderen)

1.1.1 Administratieve gegevens

Huidige onderzoeksfasen:	Bureauonderzoek
Aanleiding:	Aansluiting oude meander op de Kleine Nete.
Toponiem:	Meander Heiken – Kleine Nete
Plaats:	Tussen Lenteheide en Heiken
Gemeente:	Herentals en Vorselaar
Provincie:	Antwerpen
Kadastrale gegevens:	Gemeente Herentals, afdeling 1, sectie E, nummer 14B. Gemeente Vorselaar, afdeling Vorselaar, sectie G, nummers 864/2, 865E & 865D.
Diepte bodemverstoring:	Tot 2,5m -mv
Oppervlakte plangebied:	1608,5m ² / 0,16ha (perceelsoppervlak > 3000m ²)
Oppervlakte bodemingrepen:	1608,5m ² / 0,16ha
Coördinaten (bounding box; Lambertcoördinaten: EPSG:31370):	179.395,4 / 208.244,9 179.409,3 / 208.259,1 179.446,4 / 208.227,3 179.421,3 / 208.205,7

Projectcode Onroerend Erfgoed:	2022E46
VEC-projectcode:	5040146
Auteur(s):	A. Schoups
Erkend archeoloog:	A. Schoups (OE/ERK/Archeoloog/2020/00015)
Begindatum onderzoek:	11 mei 2022
Einddatum onderzoek:	23 mei 2022
Beheer en plaats documentatie:	Vlaams Erfgoed Centrum
	Liesdonk 5
	2440 Geel
Relevante thesaurustermen:	Kleine Nete, oude meander, Steentijd, bureauonderzoek.

2 Het vooronderzoek zonder of met ingreep in de bodem

2.1 Het uitgevoerde vooronderzoek

De bureaustudie werd uitgevoerd naar aanleiding van de heraansluiting van de oude meander Heiken op de Kleine Nete. In het verleden werd de Kleine Nete rechtgetrokken en werd deze meander afgesloten van de rivier. Later werd de oude meander omgevormd tot visvijver. De bedoeling is nu om de meander opnieuw aan te sluiten op de Kleine Nete en om het natuurlijk reliëf en de biotoop van de riviervallei te herstellen.

In functie van de werken dienen eerst een aantal bomen en struiken verwijderd te worden en vervolgens zullen een aantal reliëfwijzigingen uitgevoerd worden. Zo zal de dijk over een oppervlakte van minder dan 240m² verlaagd worden. Eén helft zal tot 1m verlaagd worden en dan andere tot 2,5m. De noordoostelijke helft van de vijver zal tot 1,3m opgehoogd worden, terwijl het huidige bodempeil behouden blijft in de zuidwestelijke helft. Tussen beide zones zal een geleidelijke overgang gecreëerd worden. Verder zullen de oevers aangeschuind worden om een geleidelijke overgang te creëren tussen water en land. Om oppervlakkige bodemverstoring en compactie te vermijden zullen, waar nodig, rijplaten gebruikt worden.

Het creëren van de visvijver heeft vermoedelijk heel wat bodemverstoring veroorzaakt. Zo werd een dijk tussen de meander en de rivier gecreëerd en werd de binnenbocht van de meander volledig uitgegraven. Van een aantal luchtfoto's kan verder afgeleid worden dat de oevers verstevigd werden. In het noordoosten van het gebied heeft ook een gebouw gestaan. Ter hoogte van de dijk is het moeilijk om in te schatten welke invloed de werken op de bodem gehad hebben, aangezien het hier om een ophoging gaat. Door de versteviging van de oevers kan echter wel aangenomen worden dat eventuele archeologische resten aan de rand van de meander reeds aangetast werden. Dit geldt ook voor de uitgegraven zone.

Het plangebied is in de vallei van de Kleine Nete gelegen, net ten noorden van de rivier. Volgens de Tertiair geologische gegevens komt in de omgeving van het plangebied de Formaties van Kattendijk en Kasterlee voor op de Formatie van Diest. De Tertiaire afzettingen kunnen al voorkomen vanaf een diepte van ongeveer 2,6m -mv. Tijdens het Weichseliaan werden deze afzettingen bedekt door fluviatiele afzettingen en mogelijk ook eolische afzettingen. Tijdens het Holoceen werden deze op hun beurt opnieuw bedekt door fluviatiele afzettingen. Binnen het plangebied kan hierdoor een sterk hydromorfe alluviale bodem met een AC-profiel verwacht worden.

Op basis van de aardwetenschappelijke gegevens kunnen in de omgeving van het plangebied archeologische resten vanaf het Paleolithicum voorkomen. De archeologische resten uit het Laat-Paleolithicum en het Mesolithicum manifesteren zich als een spreiding van vondsten zonder sporenniveau. Resten uit deze perioden bevinden zich aan of direct onder het oorspronkelijke maaiveld en manifesteren zich in de vorm van vuursteen en houtskoolconcentraties. Eventuele archeologische resten vanaf het Neolithicum tot en met de Middeleeuwen kunnen tevens voorkomen vanaf de basis van het maaiveld. Een eventueel sporenniveau is het beste zichtbaar vanaf de basis van het maaiveld.

Het plangebied situeert zich in de alluviale vlakte van de Kleine Nete en omvat een oude meander die afgesneden werd van de rivier. Dit maakt dat de ondergrond in het gebied erg nat is, wat het eerder onwaarschijnlijk maakt dat binnen het plangebied nederzettingssporen aanwezig zijn. Dit sluit echter niet uit dat er resten en sporen van andere activiteiten aanwezig kunnen zijn, zoals bijvoorbeeld voorzieningen voor visvangst, vaartuigen, plaatsen van rituele depositie. Het gaat dus vooral om fenomenen die zich manifesteren als puntlocaties. Over het algemeen kan de verwachting aan en de trefkans van sporensites vanaf het Neolithicum laag ingeschat worden. De verwachting aan eventuele steentijd artefactensites kan hoger ingeschat worden. In de omgeving werden reeds enkele veldkarteringen uitgevoerd waarbij een lithisch artefact en aardewerk uit de Romeinse Tijd en de Middeleeuwen aangetroffen werden. De onderzochte terreinen bevinden zich echter in een andere landschappelijke context, aan de rand van de vallei op de overgang naar hoger gelegen gebieden.

Eerder werd reeds aangehaald, dat de binnenbocht van de meander volledig uitgegraven werd en dat de oevers van de vijver reeds verstoord zijn door de versteviging ervan en mogelijk ook door het weghalen van diezelfde versteviging. De kans dat hier nog in situ archeologische resten aanwezig zijn, is dan ook klein. Ter hoogte van de dijk is het minder duidelijk welke invloed de werken gehad hebben op de bodem en of er dus nog afzettingen aanwezig kunnen zijn, waarin mogelijk archeologische resten aangetroffen kunnen worden.

Het gaat echter over een oppervlakte van minder dan 240m², wat maakt dat de mogelijke kenniswinst van eventueel verder onderzoek erg klein ingeschat kan worden.

2.2 Aan- of afwezigheid van archeologisch erfgoed

Op basis van de bureaustudie kan voor de zone van de geplande werken de volgende specifieke verwachting worden opgesteld:

- Steentijd artefactensite: middelhoog.
- Sporensite vanaf het Neolithicum tot en met de Middeleeuwen: laag.
- Nieuwe Tijd: laag.

Binnen het plangebied werd een oude meander van de Kleine Nete omgevormd tot een visvijver. Dit houdt in dat de binnenbocht volledig werd uitgegraven en dat de oevers verstevigd werden. Tussen de oude meander en de Kleine Nete werd een dijk aangelegd. Ter hoogte van de oevers en in de bestaande vijver wordt de kans dan ook klein geacht dat er nog in situ archeologische resten aanwezig zijn. Bovendien blijven de werken aan de oevers beperkt tot het aanschuinen ervan. In de vijver zal de noordoostelijke helft opgehoogd worden en zal een gradiënt gecreëerd worden tussen de ophoging en de dieper gelegen zuidwestelijke helft.

Ter hoogte van de dijk zal een zone van minder dan 240m² verlaagd worden. Het is onduidelijk of deze werken nog intacte afzettingen zullen raken, waarin eventuele archeologische resten aanwezig kunnen zijn. Door de beperkte oppervlakte van de ingrepen, wordt de kenniswinst van verder onderzoek in deze zone echter erg laag ingeschat.

3 Advies op basis van de resultaten

Op basis van deze gegevens wordt door het Vlaams Erfgoed Centrum geen verder onderzoek geadviseerd. De geplande werkzaamheden vormen geen bedreiging voor het bodemarchief. Er hoeft geen programma van maatregelen te worden opgesteld.

Ondanks het advies tot vrijgeven van het terrein, blijven de bepalingen voor het melden van toevalsvondsten van kracht, conform artikel 5.4.1 van het Onroerenderfgoeddecreet. De civieltechnisch uitvoerder is verplicht eventuele toevalsvondsten binnen drie dagen na ontdekking te melden bij Onroerend Erfgoed.